

3. PLAN WYNIKOWY NAUCZANIA GEOGRAFII FIZYCZNEJ – POZIOM PODSTAWOWY

Temat z podręcznika	Temat lekcji	Szczegółowe osiągnięcia ucznia	
		Wymagania programowe podstawowe	Wymagania programowe ponadpodstawowe
1. Widzę i chcę zrozumieć.	1. Źródła wiedzy geograficznej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyróżnia i rozumie pojęcia: obserwacja, pomiar, skala porostowa, wywiad, ankieta, – wymienia i charakteryzuje pośrednie i bezpośrednie źródła informacji geograficznych, – stosuje w praktyce różne rodzaje obserwacji, – przeprowadza, posługując się skalą porostową, obserwacje porostów w terenie, – wie, które z obserwowanych obecnie zjawisk i procesów geograficznych zachodziły także w przeszłości, – ocenia stan środowiska za pomocą obserwacji bezpośrednich i pośrednich. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia przyrządy służące do pomiarów terenowych i potrafi się nimi posługiwać, – stosuje w praktyce różne metody zbierania informacji geograficznej, – rozumie i wyjaśnia rolę Systemu Informacji Geograficznej (GIS) w gromadzeniu i przetwarzaniu danych, – wyróżnia sposoby wykorzystania zdjęć lotniczych i obrazów satelitarnych, – wykorzystuje internet do gromadzenia informacji geograficznych.
2. Mapa źródłem informacji geograficznej.	2. Elementy budowy mapy.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: kartografia, mapa, plan, odwzorowanie, skala, legenda kartograficzna, siatka kartograficzna, siatka geograficzna, długość i szerokość geograficzna, – wymienia i wyjaśnia rolę elementów składowych mapy, – wyróżnia elementy siatki geograficznej i kartograficznej, wymienia różnice między tymi 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcie: odwzorowania konwencjonalne, – definiuje pojęcie szerokości i długości geograficznej, – wyróżnia podstawowe odwzorowania kartograficzne i wymienia przykłady ich wykorzystania dla wybranych typów map, – oblicza rozciągłość południkową i równoleżnikową, – opisuje proces powstawania map,

		typami siatek, – klasyfikuje podstawowe rodzaje siatek kartograficznych, – określa długość i szerokość geograficzną dowolnego miejsca na Ziemi, – wyróżnia i charakteryzuje rodzaje skal, – porównuje i szereguje skale, – wykorzystuje skalę mapy do wykonywania pomiarów odległości, – wyróżnia i interpretuje elementy składowe legendy.	– rozumie pojęcie i w praktyce stosuje skalę polową do obliczania powierzchni, – grupuje i klasyfikuje mapy ze względu na ich skalę i treść.
	3. Zastosowanie metod przedstawiania cech ilościowych i jakościowych na mapach.	Uczeń: – rozumie i wyjaśnia pojęcia: cecha ilościowa, cecha jakościowa, izolinia, sygnatura, – wymienia metody przedstawiania cech ilościowych i jakościowych na mapach, – omawia i podaje przykłady zastosowania metody sygnaturowej, izoliniowej kropkowej, powierzchniowej, – rozumie i wyjaśnia znaczenie mapy jako ważnego źródła wiedzy geograficznej, – podaje przykłady wykorzystania mapy w życiu codziennym.	Uczeń: – rozumie i wyjaśnia pojęcia: generalizacja, kartogram, kartodiagram, – charakteryzuje metody ilościowe i jakościowe przedstawiania cech na mapach, – rozróżnia mapy wykonane metodą zasięgu, kartogramu i kartodiagramu, – wyjaśnia, na czym polega metoda interpolacji polowej, – wykreśla podstawowe izarytmy, – właściwie dobiera właściwą metodę do prezentowania zjawiska na mapie, – wyjaśnia, do czego służy generalizacja mapy, – wyróżnia funkcje mapy.
3. Czytamy mapę turystyczną.	4-5. Czytamy mapę turystyczną.	Uczeń: – rozumie i wyjaśnia pojęcia: mapa, plan, legenda, skala, rzeźba terenu, – wymienia różnice pomiędzy mapą topograficzną a turystyczną, – omawia i właściwie stosuje legendę, – rozpoznaje obiekty na podstawie legendy i opisu, – poprawnie wyznacza kierunki na mapie,	Uczeń: – rozumie pojęcie i interpretuje profil hipsometryczny, – oblicza powierzchnię wybranego obszaru w na podstawie skali mapy, – wyróżnia formy rzeźby na mapie, analizując układ poziomic, – oblicza wysokość względną i bezwzględną, – analizując mapę ,porównuje cechy dwóch wybranych

		<ul style="list-style-type: none"> - wykonuje proste obliczenia, wykorzystując skalę mapy, - właściwie interpretuje rysunek poziomicowy na mapie, - opisuje dowolny obszar na podstawie mapy, - poprawnie orientuje mapę w terenie, - wykorzystuje w praktyce kompas i busolę do orientacji mapy w terenie, - dostrzega i określa związki przyczynowo-skutkowe między elementami środowiska na danym terenie na podstawie mapy, - wyróżnia na podstawie mapy przykłady gospodarczego wykorzystania obszaru, - rozumie znaczenie mapy turystycznej jako ważnego źródła wiedzy o wybranym regionie. 	<p>obszarów ,</p> <ul style="list-style-type: none"> - poprawnie wykreśla prosty profil hipsometryczny, - posługuje się mapą w terenie, - oblicza czas wędrówki na wybranym szlaku turystycznym, - wykorzystuje skalę do rozwiązywania zadań praktycznych, - formułuje wnioski przedstawiające związki przyczynowo-skutkowe między elementami środowiska geograficznego, - projektuje sposób zagospodarowania wybranego obszaru.
4. Co mówią liczby?	6. Czytanie i interpretacja danych liczbowych.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: interpretacja danych liczbowych, - analizuje zestawienia liczbowe, - rozumie potrzebę grupowania danych liczbowych w porównywalne kategorie, - porównuje wartości liczbowe tej samej kategorii, - przelicza wartości liczbowe na wielkości znane z bezpośredniego doświadczenia, - przelicza wartości bezwzględne na procenty, - przetwarza wartości liczbowe na wykresy liniowe i słupkowe, - odczytuje wartości liczbowe z wykresów, - wyszukuje skrajne wartości zestawienia liczbowego, - grupuje liczby na klasy różniące się wielkością, - porównuje i określa dynamikę procesu zobrazowanego zestawieniem liczbowym. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - formułuje prawidłowości ukazujące zróżnicowanie zestawień liczbowych, - charakteryzuje i porównuje dane liczbowe dotyczące wskazanego zagadnienia, - przetwarza wartości liczbowe na wykresy kwadratowe i kołowe, - opisuje i interpretuje zestawienia danych liczbowych, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania wielkości zjawiska zobrazowanego zestawieniem liczbowym, - ustala zależności między wielkością zjawiska a jego przyczyną, - określa prawidłowości wynikające z danych liczbowych, - ocenia i klasyfikuje zjawiska, procesy lub obszary na podstawie zestawień liczbowych, - przewiduje następstwa danego procesu, porównując

			zestawienia liczbowe.
5. Minerale i skały.	7. Minerale i skały budujące skorupę ziemską.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: geneza, litosfera, minerał, minerały skałotwórcze, skała, magma, intruzje magmowe, lava, plutonizm, metamorfizm, sedymentacja, – wyróżnia cechy różnicujące minerały, – wyróżnia główne minerały skałotwórcze, – wymienia przykłady skał o różnej genezie, – wyjaśnia rolę miejsca krzepnięcia magmy w procesie tworzenia się skał, – wyróżnia formy skupienia złóż mineralnych, – opisuje wykorzystanie gospodarcze skał i minerałów na konkretnych przykładach, rozumie potrzebę ochrony złóż mineralnych. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: minerały rodzime, minerały złożowe, rudy, kruszce, metamorfizm regionalny i kontaktowy, – klasyfikuje skały ze względu na ich genezę, – charakteryzuje właściwości wybranych skał, – opisuje typy złóż, – określa właściwości minerałów, np. barwę, połysk, twardość, łupliwość itd., – stosuje skalę twardości Mohsa, – podaje przykłady występowania i wykorzystania skał we własnym regionie.
6. Tektonika płyt litosfery.	8. Tektonika płyt litosfery.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: tektonika, geosfera, strefy nieciągłości, procesy endogeniczne, strefa ryftu, strefa subdukcji, – nazywa i właściwie zaznacza geosfery na schemacie budowy wnętrza Ziemi, – wyróżnia na schemacie strefy ryftów i subdukcji, – wskazuje na mapie tektonicznej świata płyty litosfery, grzbiety śródoceaniczne, strefy subdukcji i ryftów, – analizuje rysunki przedstawiające procesy tektoniczne. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: prądy konwekcyjne, uskoki transformacyjne, – charakteryzuje kolejne warstwy budujące wnętrze Ziemi, – wyjaśnia założenia teorii tektoniki płyt litosfery, – opisuje mechanizm działania prądów konwekcyjnych magmy, – opisuje procesy tektoniczne zachodzące w strefie ryftu i subdukcji, – wskazuje na mapie fizycznej świata płyty litosfery, grzbiety śródoceaniczne, strefy subdukcji i ryftów, – wyjaśnia proces powstania „pacyficznego pierścienia ognia”.

7. Wulkany i trzęsienia ziemi.	9. Procesy wulkaniczne na kuli ziemskiej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: wulkan, magma, lawa, wulkanizm, – wymienia elementy budowy wulkanu, – wyróżnia typy stożków wulkanicznych, – wykazuje różnicę między wulkanem tarczowym i stożkowym, – wymienia produkty erupcji wulkanicznych, – rozróżnia lawy kwaśne i zasadowe, – wskazuje na mapie przykłady obszarów wulkanicznych na świecie, – wymienia przyczyny zjawisk wulkanicznych, – wskazuje na mapie wybrane wulkany na poszczególnych kontynentach, – wyróżnia wulkany czynne, wygasłe i drżące, – podaje przykłady negatywnych i pozytywnych skutków zjawisk wulkanicznych, – wymienia przykłady wielkich erupcji na świecie. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: wulkan eksplozywny, efuzywny, stratowulkan, – wymienia podstawowe typy intruzji magmowych, – rozróżnia i omawia produkty piroklastyczne, – przedstawia na rysunku typy stożków wulkanicznych, – charakteryzuje poszczególne typy wulkanów, – wyróżnia typy erupcji wulkanicznych i opisuje ich konsekwencje dla środowiska i człowieka, – wskazuje na mapie rozmieszczenie stref wulkanicznych na świecie i wyjaśnia przyczyny ich występowania.
	10. Procesy sejsmiczne na kuli ziemskiej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: zjawiska sejsmiczne, hipocentrum, epicentrum, sejsmograf, obszary sejsmiczne, pensejsmiczne i asejsmiczne, – wymienia przyczyny trzęsień ziemi, – grupuje trzęsienia ziemi ze względu na ich genezę, – wskazuje na mapie świata przykłady obszarów sejsmicznych i obszarów asejsmicznych, – wyjaśnia zastosowanie sejsmografu, – wymienia negatywne skutki trzęsień ziemi. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wskazuje na mapie świata obszary trzęsień ziemi i formułuje zależność między ich występowaniem a wiekiem geologicznym obszaru, przebiegiem płyt litosfery i występowaniem zjawisk wulkanicznych, – opisuje zasady pomiaru siły trzęsień ziemi według skal: Mercallego i Richtera, – wymienia przykłady wielkich trzęsień ziemi oraz analizuje przyczyny zróżnicowania ich skutków.
8. Wietrzenie i ruchy grawitacyjne mas skalnych.	11. Wietrzenie skał i grawitacyjne ruchy masowe.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: wietrzenie, zwietrzelina, zamróz, insolacja, grawitacyjne ruchy mas skalnych, odpadanie, obrywanie, osuwanie, splezywanie, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: gołoborza, utlenianie, uwodnienie, uwęglanowanie, hydroliza, – charakteryzuje podstawowe rodzaje wietrzenia:

		<ul style="list-style-type: none"> - wyróżnia trzy typy wietrzenia, - wymienia czynniki odpowiedzialne za przebieg procesów wietrzenia: fizycznego, chemicznego, biologicznego, - wymienia podstawowe rodzaje wietrzenia: fizycznego (mrozowe, insolacyjne) i chemicznego (rozpuszczanie), - wyróżnia produkty wietrzenia, - wymienia skutki procesów wietrzenia, - określa zależności między dominującym typem wietrzenia i strefą klimatyczną, w której on występuje, - wyróżnia podstawowe rodzaje ruchów masowych, - dostrzega wpływ działalności człowieka na intensywność grawitacyjnych ruchów masowych. 	<p>fizycznego i chemicznego,</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje proces rozpadu ziarnistego, rozpadu blokowego i łuszczenie się skał, - wyjaśnia proces powstania gołoborzy, - podaje przykłady skał, które podlegają intensywnemu wietrzeniu chemicznemu, - wykazuje zależność między typem wietrzenia a klimatem, - opisuje na podstawie rysunku, grawitacyjne ruchy masowe: odpadanie, obrywanie, osuwanie, spełzywanie, - wymienia przykłady działalności człowieka, które przyczyniają się do osłabienia lub nasilenia ruchów masowych.
--	--	---	---

9. Woda rzeźbiarzem Ziemi.	12. Rzeźbotwórcza działalność wód płynących.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: procesy rzeźbotwórcze wody płynącej, erozja (wsteczna, wgłębna, boczna), akumulacja, bieg rzeki, nurt rzeki, podstawa erozyjna, ujście deltowe, meander, starorzecze, – wymienia i opisuje rodzaje rzeźbotwórczej działalności wód płynących, – nazywa i zaznacza na rysunku elementy budowy doliny rzecznej: koryto rzeki, łóżysko, terasa zalewowa, terasa nadzalewowa, – przedstawia za pomocą schematu bieg górny, środkowy, dolny i rodzaje ujść rzecznych, – rozróżnia rodzaje erozji rzecznej i opisuje warunki, w jakich zachodzą, – rozpoznaje na rysunkach i zdjęciach formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności wody płynącej, – rozumie konieczność ochrony doliny rzecznej. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: estuarium, kanion, – formułuje zależność między budową geologiczną a rzeźbotwórczą działalnością wody płynącej, – przedstawia za pomocą rysunku przekrój poprzeczny przez dolinę rzeczna w biegu górnym, środkowym i dolnym, – formułuje zależność między wielkością i ilością niesionego przez rzekę materiału a spadkiem rzeki i ilości niesionej wody, – oblicza spadek rzeki na wskazanym odcinku, – charakteryzuje proces powstawania kanionu i wodospadu, – przedstawia za pomocą rysunku i opisuje proces powstawania meandrów i starorzeczy.
	13. Zjawiska krasowe.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: procesy krasowe, formy krasowe, jaskinie, korytarze, groty, szata naciekowa, stalaktyty, stalagmity, stalagnaty, ostańce krasowe, – opisuje warunki, w jakich zachodzą procesy krasowe, – wymienia podstawowe formy krasowe, – wyróżnia podstawowe elementy jaskiń, – grupuje formy krasu powierzchniowego i podziemnego, – wskazuje na mapie przykłady obszarów występowania zjawisk krasowych na świecie i w Polsce, – rozpoznaje na rysunkach i fotografiach popularne formy krasowe. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: żłobki krasowe, żebra skalne, uwały, polja, mogoty, lejki krasowe, kominy, ponory, wywierzyska, speleologia, – charakteryzuje proces krasowienia, – omawia genezę form krasowych powierzchniowych i podziemnych, – formułuje zależność między budową geologiczną i działalnością procesów krasowych a rzeźbą terenu, – na podstawie mapy topograficznej charakteryzuje walory turystyczne wybranego obszaru krasowego.

10. Działalność wiatru i morza.	14. Rzeźbotwórcza działalność wiatru.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: wydma, wydma paraboliczna, barchan, pokrywy lessowe, erozja eoliczna, grzyby skalne, – opisuje i porównuje (również na podstawie rysunku) wydmy paraboliczną i barchan, – wyróżnia rodzaje erozji eolicznej: szlifowanie i wywiewanie, – opisuje, korzystając z rysunku, budowę grzyba skalnego, – wyróżnia 3 typy pustyń i podaje przykładowe miejsca ich występowania, – opisuje warunki klimatyczne i materiał skalny, z jakiego materiału tworzą się pokrywy lessowe, – wskazuje na mapie przykładowe obszary występowania pokryw lessowych na świecie i w Polsce, <p>wymienia działania człowieka zapobiegające wywiewaniu piasku z wydmy.</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: wydmy wałowe, korazja, graniaki, deflacja, niecki deflacyjne, ostańce deflacyjne, bruk deflacyjny, hamada,serir, erg, takyr, – charakteryzuje warunki tworzenia się i budowę: wydmy parabolicznej, barchanu, wydmy wałowej, – charakteryzuje działalność wiatru: korazję i deflację, – opisuje i porównuje formy rzeźby powstałe w wyniku korazji i deflacji, – formułuje zależność między typem klimatu i jego cechami a procesami rzeźbotwórczymi zachodzącymi na obszarach pustynnych, – wyróżnia typy pustyń i podaje przykładowe miejsca ich występowania.
---------------------------------	---------------------------------------	---	--

	15. Działalność morza. Typy wybrzeży morskich.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: abrazja, nisza abrazyjna, klif, plaża, mierzeja, – wymienia czynniki, które biorą udział w kształtowaniu wybrzeży morskich, – wyróżnia wybrane typy wybrzeży, – wyjaśnia proces powstawania plaży i mierzei, – opisuje proces powstawania wybrzeża klifowego, – rozpoznaje podstawowe typy wybrzeża na mapie i na fotografiach, – podaje przykłady skutków oddziaływania wody morskiej w strefie wybrzeża, – dostrzega rolę wybrzeży w gospodarczej działalności człowieka. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: platforma abrazyjna, platforma akumulacyjna, transgresja morza, regresja morza, atol, watty, – opisuje i porównuje typy wybrzeża z uwzględnieniem ich genezy, – wymienia przykłady omawianych typów wybrzeży na mapie, – analizuje przyczyny przyrodnicze i antropogeniczne niszczenia wybrzeży, – wyjaśnia przyczyny powstawania wybrzeży antropogenicznych i opisuje ich wykorzystanie.
11. Co pozostawił lądolód?	16. Działalność rzeźbotwórcza lodowców górskich i lądolodów.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: lodowiec górski, lądolód, pole firnowe, jezior lodowcowy, dolina U-kształtna, morena czołowa, boczna i denna, pradolina, sandry, kemy, ozy, jeziora rynnowe, jeziora morenowe, – dokonuje podziału form rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i akumulacyjne, – wyjaśnia, na czym polega rzeźbotwórcza działalność lodowców górskich i lądolodów, – wyróżnia podstawowe formy powstałe w wyniku działalności lodowca górskiego i lądolodu, – rozróżnia podstawowe rodzaje moren, – wyjaśnia powstawanie różnych typów moren, – podaje przykłady i wskazuje na mapie obszary występowania lodowców górskich i lądolodów na świecie, – wskazuje na mapie obszary w Polsce o rzeźbie powstałej w wyniku działalności lodowców górskich, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: cyrki (kary), kotły lodowcowe, mutony, doliny zawieszone, oczka wytopiskowe, glaciał, interglaciał, krajobraz młodoglacjalny i staroglacjalny, – charakteryzuje warunki klimatyczne i orograficzne tworzenia się lodowców górskich i lądolodów w przeszłości i współcześnie, – opisuje formy, które powstały w wyniku działalności lodowców górskich i lądolodów, – charakteryzuje formy wodnolodowcowe i proces ich tworzenia, – porównuje krajobraz młodo- i staroglacjalny, – wskazuje na mapie Polski obszary o cechach krajobrazu młodoglacjalnego, – wyjaśnia przyczyny dużej jeziorności pojezierzy polskich.

		<ul style="list-style-type: none"> - wymienia 3 zlodowacenia plejstocenyjskie w Polsce, - wskazuje na mapie obszary Polski o dobrze zachowanych formach rzeźby polodowcowej. 	
12. Dzieje Ziemi.	17. Dzieje geologiczne Ziemi.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: tablica stratygraficzna, era, okres, epoka, platformy, tarcze krystaliczne, orogeneza, fałdowanie, skamieniałości przewodnie, - wyjaśnia cele badań geologii historycznej, - wymienia we właściwej kolejności ery i okresy w dziejach Ziemi, - umiejscawia orogenezy w dziejach Ziemi i wskazuje na mapie przykłady właściwych dla nich gór, - wymienia przykłady organizmów rozwijających się w kolejnych erach geologicznych, - wymienia wybrane skamieniałości przewodnie poszczególnych er, - wymienia inne ważniejsze wydarzenia geologiczne (platformy prekambryjskie, zlodowacenia, tworzenie wybranych pokładów surowców naturalnych) charakterystyczne dla wybranych okresów. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: kryptozoik, prekambryjskie kratony, fanerozoik, psylofity, amonity, trylobity, belemnity, archeopteryks, - krótko charakteryzuje każdą erę, - rozpoznaje skamieniałości przewodnie dla wybranych okresów i umiejscawia je w tablicy stratygraficznej, - wymienia okres i warunki powstania ważniejszych surowców mineralnych w Polsce (np. węgla kamiennego, węgla brunatnego, soli, rud metali).
13. Przeszłość Ziemi zapisana w skałach.	18. Przeszłość Ziemi zapisana w skałach.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: odkrywka geologiczna, przekrój geologiczny, - opisuje warunki powstawania podstawowych rodzajów skał, - opisuje wzajemne ułożenie skał, - wyróżnia na podstawie przekroju geologicznego rodzaj i sposób ułożenia warstw skalnych, - ustala kolejność ważniejszych wydarzeń na podstawie analizy przekroju geologicznego przez region o budowie płytowej. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: aktualizm, rekonstrukcja wydarzeń, - analizuje wybrane przekroje geologiczne, - rekonstruuje na przekroju wydarzenia geologiczne od najstarszych do najmłodszych, - odtwarza dzieje geologiczne na podstawie przekroju geologicznego, - charakteryzuje zasadę aktualizmu, według której kluczem do przeszłości jest teraźniejszość.

14. Budowa geologiczna Polski.	19. Budowa geologiczna Polski.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyróżnia na podstawie mapy „Geologia – tektonika” jednostki tektoniczne Europy, – wyróżnia główne jednostki tektoniczne Europy występujące na obszarze Polski zgodnie z kolejnością ich powstania, – omawia budowę platformy wschodnioeuropejskiej, – wskazuje na mapie Polski przykładowe obszary występowania trzech głównych orogenez, – wymienia główne etapy rozwoju Karpat, – wskazuje na mapie Polski Karpaty Wewnętrzne i Zewnętrzne. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – odczytuje z mapy jednostki geologiczne Polski, – utożsamia jednostki geologiczne z krainami geograficznymi, – wyjaśnia przyczyny różnorodności skał w Sudetach i Karpatach, – wskazuje na mapie Polski obszary poszczególnych fałdowań, – charakteryzuje wydarzenia geologiczne na obszarze fałdowań paleozoicznych i kenozoicznych.
15. Porządek Wszechświata.	20. Miejsce Ziemi we Wszechświecie.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: Wszechświat, kosmos, galaktyki, ciała niebieskie, planeta, gwiazda, – wyróżnia teorie powstania Wszechświata, – krótko opisuje budowę naszej galaktyki, – wymienia w kolejności zgodnej z odległością od Słońca nazwy planet Układu Słonecznego, – wyróżnia planety wewnętrzne i zewnętrzne, – opisuje układ geocentryczny, układ heliocentryczny, – wymienia istotne parametry fizyczne Słońca i Księżyca, – wymienia przykłady oddziaływanie ciał niebieskich na Ziemię i życie na Ziemi. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: rok świetlny, mgławice, planetoidy, komety, meteory, Droga Mleczna, geoida, – porównuje układ heliocentryczny z układem geocentrycznym, – porównuje cechy budowy planet Układu Słonecznego na podstawie danych, – omawia na podstawie schematu fazy Księżyca, – opisuje na podstawie planszy wyjaśnić zjawiska zaćmienia Słońca i Księżyca, – ocenia rolę wpływu badań kosmosu na kształtowanie się poglądów dotyczących Ziemi i innych ciał niebieskich.
16. Co wynika z obrotu Ziemi?	21. Ruch obrotowy Ziemi i jego następstwa.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: ruch obrotowy, doba słoneczna, doba gwiazdowa, prędkość kątowna, czas słoneczny (miejscowy), strefowy, urzędowy (letni i zimowy), – wymienia cechy ruchu obrotowego Ziemi, – wyróżnia konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcie: siła Coriolisa, – charakteryzuje konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi, – wyjaśnia różnicę między dobą gwiazdową a słoneczną, – opisuje, korzystając z rysunku, widomą wędrówkę

		<ul style="list-style-type: none"> - opisuje kształt i rozmiary Ziemi, - rozróżnia prędkość kątową i liniową, - oblicza różnicę czasu słonecznego (miejscowego) między dowolnymi punktami, - wyznacza strefy czasu, - wyróżnia nazwy europejskich stref czasu. 	<p>Słońca nad horyzontem,</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje wpływ siły Coriolisa na kierunek stałych wiatrów, - oblicza czas słoneczny dowolnego miejsca na Ziemi na podstawie różnicy długości geograficznych, - wyznacza czas strefowy, - wskazuje na mapie przebieg międzynarodowej linii zmiany daty, - opisuje wpływ ruchu obrotowego Ziemi na życie i działalność człowieka.
17. Obieg Ziemi dookoła Słońca.	22. Ruch obiegowy Ziemi i jego następstwa.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: gwiazdozbiór, ruch obiegowy, - wymienia podstawowe cechy ruchu obiegowego Ziemi, - opisuje na podstawie schematu obieg Ziemi dookoła Słońca, - wyróżnia dni górowania Słońca w zenicie na równiku, Zwrotniku Raka, Zwrotnika Koziorożca, - wymienia i wskazuje na mapie strefy oświetlenia Ziemi, - wyjaśnia zależność natężenia promieniowania słonecznego od wysokości Słońca nad horyzontem, - omawia na podstawie rysunku oświetlenie Ziemi w pierwszych dniach astronomicznych pór roku, - oblicza wysokość górowania Słońca w dniu równonocy wiosennej i jesiennej oraz przesilenia letniego i zimowego. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: ekliptyka, - formułuje zależność pomiędzy zmianą wysokości Słońca nad horyzontem w ciągu roku a wydzieleniem stref oświetlenia Ziemi oraz pór roku, - przedstawia na rysunku oświetlenie Ziemi w różnych porach roku, - charakteryzuje różnice między kalendarzem juliańskim i gregoriańskim, - wyznacza lata przestępne w kalendarzu gregoriańskim, - opisuje zależność wysokości Słońca w południe od szerokości geograficznej w poszczególnych porach roku, - opisuje konsekwencje przyrodnicze wyróżnianych stref oświetlenia Ziemi.
18. Powietrze krąży wokół Ziemi.	23. Krążenie powietrza na kuli ziemskiej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: amplituda temperatury, ciśnienie atmosferyczne hektopaskal, niż i wyż atmosferyczny, izobary, izotermy, ośrodki baryczne, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: inwersja temperatury, albedo, cyklon, antycyklon, prądy strumieniowe, cyklon, antycyklon,

		<p>prąd wstępujący i zstępujący, wiatr, cyrkulacja atmosfery, antypasaty, pasaty, front atmosferyczny,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia przyczyny krążenia powietrza atmosferycznego, - wyróżnia czynniki wpływające na wysokość temperatury powietrza przy powierzchni ziemi, - podaje wartość spadku temperatury powietrza wraz z wysokością, - oblicza średnią dobową, średnią roczną temperaturę powietrza oraz roczną amplitudę temperatury powietrza, - na podstawie mapy poprawnie opisuje przebieg średnich temperatur powietrza na kuli ziemskiej, - porównuje wyż i niż baryczny, - podaje kierunek przemieszczania się powietrza w układach barycznych, - wskazuje na mapie strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej, - opisuje na podstawie schematu globalną cyrkulację powietrza, w tym cyrkulację w strefie międzyzwrotnikowej, - wyróżnia rodzaje frontów atmosferycznych i mas powietrza, między którymi te fronty powstają. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia przyczyny krążenia powietrza atmosferycznego, - oblicza spadek temperatury powietrza wraz z wysokością, - charakteryzuje przyczyny wpływające na wielkość albedo powierzchni ziemi, - analizuje rozkład średniej temperatury powietrza na kuli ziemskiej na podstawie mapy, - wyjaśnia przyczyny powstania ośrodków barycznych, - opisuje wpływ siły Coriolisa na kierunek przemieszczania się powietrza, - wykonuje schematyczny rysunek obrazujący kierunek ruchu powietrza w ośrodkach wysokiego i niskiego ciśnienia na półkuli północnej i półkuli południowej, - wyjaśnia przyczyny występowania strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej, - wyjaśnia mechanizm globalnej cyrkulacji powietrza, - na podstawie mapy opisuje rozmieszczenie podstawowych frontów atmosferycznych i mas powietrza, między którymi powstają.
19. Dlaczego wieje?	24. Rodzaje wiatrów na kuli ziemskiej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: monsun, bryza, fen, halny, - wymienia przykłady wiatrów stałych i okresowo zmiennych, wskazuje na mapie przykładowe obszary ich występowania, - porównuje monsun i bryzę, - podaje przykład wiatru lokalnego i wymienia skutki jego oddziaływania, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: gradient wilgotno- i suchoadiabatyczny, wiatr górski i dolinny, bora, tornado, tajfun, willy willy, - omawia podział wiatrów ze względu na kierunek, - charakteryzuje wiatry stałe i okresowo zmienne, wskazuje na mapie obszary ich występowania, - sporządza schematyczne rysunki przedstawiające mechanizm wiania wiatrów,

		<ul style="list-style-type: none"> - opisuje mechanizm powstania wiatrów fenowych, - rozróżnia i podaje nazwy wiatrów niszczących, - opisuje proces powstawania cyklonów tropikalnych i trąb powietrznych, - podaje przykłady obszarów i skutki występowania wiatrów niszczących. 	<ul style="list-style-type: none"> - oblicza zmiany temperatury następujące w trakcie wiania wiatrów fenowych, - wyróżnia i wskazuje na mapie obszary występowania cyklonów tropikalnych, - charakteryzuje i porównuje cyklony, trąby powietrzne i tornada, - omawia skutki i podaje przykłady działań podejmowanych w celu zmniejszenia katastroficznego oddziaływania tych wiatrów.
20. Nie wszędzie pada.	25. Opady atmosferyczne i ich rozmieszczenie na kuli ziemskiej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: kondensacja pary wodnej, opady i osady atmosferyczne, chmura, deszcze zenitalne, opady frontalne, opady konwekcyjne, opady orograficzne, - wyjaśnia proces kondensacji pary wodnej, - rozróżnia opady i osady atmosferyczne i wymienia ich rodzaje, - wyróżnia podstawowe rodzaje chmur, - omawia na podstawie rysunku genetyczne typy opadów, - odczytuje z mapy roczne sumy opadów, - wymienia i wskazuje na mapie przykładowe obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: wilgotność względna powietrza, powietrze nasycone, temperatura punktu rosy, jądra kondensacji, cień opadowy, - podaje 3 istotne warunki kondensacji pary wodnej, - charakteryzuje warunki niezbędne do powstania opadu atmosferycznego, - omawia i wskazuje na mapie obszary występowania opadów frontalnych, konwekcyjnych i orograficznych oraz strefy opadowe kuli ziemskiej, - wyjaśnia proces powstawania i podaje przykłady występowania cienia opadowego.
21. Czynniki kształtujące klimat.	26. Czynniki kształtujące klimat.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: pogoda, klimat, składniki klimatu, czynniki klimatyczne, prądy morskie, - rozróżnia cechy pogody i klimatu, - wymienia składniki pogody i klimatu, - wyróżnia czynniki klimatyczne modyfikujące klimat, - czyta wykresy rozkładu temperatur i opadów w ciągu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: proces klimatotwórczy, inwersja opadowa, - porównuje składniki pogody i klimatu, - charakteryzuje czynniki klimatyczne modyfikujące klimat, - opisuje proces klimatotwórczy,

		roku, – porównuje cechy klimatu kontynentalnego i morskiego, – charakteryzuje cechy klimatu górskiego.	– na podstawie wykresów analizuje rozkład temperatur i opadów w ciągu roku.
22. Zróżnicowanie klimatyczne świata.	27. Zróżnicowanie klimatyczne świata.	Uczeń: – rozumie i wyjaśnia pojęcia: klimatogram, klimat lokalny, strefa klimatyczna, typ klimatu, klimat strefowy, klimat astrefowy, – wyróżnia kryteria podziału klimatów kuli ziemskiej na strefy klimatyczne i typy klimatów, – wymienia i wskazuje na mapie strefy klimatyczne świata, – odczytuje ze schematu cechy stref klimatycznych, – wymienia najważniejsze cechy klimatu w każdej ze stref klimatycznych, – podaje przykłady klimatu lokalnego, – opisuje wpływ klimatu umiarkowanego na życie człowieka i gospodarkę.	Uczeń: – charakteryzuje strefy klimatyczne świata, – wyróżnia główne typy klimatów wyróżnianych w strefach klimatycznych i wskazuje je na mapie, – rysuje i analizuje klimatogramy głównych stref klimatycznych, – rozpoznaje strefę klimatyczną na podstawie klimatogramu, – charakteryzuje cechy wybranych klimatów astrefowych i wskazuje je na mapie świata, – opisuje na przykładach wpływ klimatu na życie i działalność człowieka.
23. Przejściowość klimatu w Polsce.	28. Przejściowość klimatu w Polsce.	Uczeń: – rozumie i wyjaśnia pojęcia: pogoda, klimat, front atmosferyczny, ośrodki baryczne, masa powietrza, izotermie, izohiety, izobary, amplituda temperatur, klimatogram, okres wegetacyjny, – wymienia czynniki kształtujące klimat Polski, – podaje nazwy i podaje kierunki napływu mas powietrza kształtujących klimat Polski, – odczytuje z mapy rozkład izoterm w styczniu i w lipcu oraz roczne sumy opadów w Polsce, – wykonuje klimatogram dla wybranej stacji meteorologicznej, – oblicza średnią roczną temperaturę powietrza,	Uczeń: – rozumie i wyjaśnia pojęcia: cień opadowy, front polarny, – charakteryzuje czynniki kształtujące klimat Polski, – opisuje właściwości mas powietrza kształtujących klimat Polski, – wskazuje na mapie obszary pochodzenia mas powietrza kształtujących klimat Polski, – analizuje mapy: „Rozkład izoterm w styczniu”, „Rozkład izoterm w lipcu”, „Roczne sumy opadów w Polsce”, – wykreśla izotermie na podstawie wyliczonych średnich temperatur dla poszczególnych polskich

		<p>amplitudę temperatury, sumę opadów,</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyróżnia cechy klimatu Polski świadczące o jego przejściowości, – wymienia argumenty uzasadniające tezę o zmienności pogody w Polsce, – wymienia czynniki decydujące o długości trwania okresu wegetacyjnego, – wyróżnia 6 pór roku świadczących o przejściowości klimatu Polski, – podaje przykłady wpływu klimatu na życie i działalność człowieka w Polsce. 	<p>stacji meteorologicznych,</p> <ul style="list-style-type: none"> – przyporządkowuje wybrane stacje meteorologiczne do danych meteorologicznych, – wyjaśnia przyczyny i skutki cienia opadowego w Polsce oraz wskazuje na mapie przykładowe obszary jego występowania, – charakteryzuje cechy klimatu Polski świadczące o jego przejściowości, – charakteryzuje długość trwania okresu wegetacyjnego w Polsce i wskazuje na mapie regiony o najkrótszym i najdłuższym okresie wegetacyjnym.
24. Przewidujemy pogodę.	29. Przewidywanie pogody.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: prognoza pogody, mapa synoptyczna, – wyjaśnia konieczność prognozowania pogody, – wykazuje zależność między zachodzącymi w troposferze procesami a umiejętnością prognozowania pogody, – odczytuje informacje z mapy synoptycznej, – wyróżnia przyczyny decydujące o trafności prognozy pogody, <p>opisuje wagę skutecznego prognozowania pogody w życiu codziennym.</p>	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: front zokludowany, strefa frontalna, – analizuje zjawiska pogodowe i ich zmiany na mapie synoptycznej, – analizuje na schemacie przebieg zjawisk atmosferycznych w strefie frontu ciepłego i chłodnego, – charakteryzuje skutki przemieszczania się różnych frontów atmosferycznych.

25. Wody wszechoceanu.	30. Obieg wody w przyrodzie. Fizyczne i chemiczne własności wody morskiej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: hydrosfera, wszechocean, obieg wody w przyrodzie, mały i duży obieg wody, cykl hydrologiczny, retencja, - wymienia elementy składowe cyklu hydrologicznego, - omawia mały obieg wody w przyrodzie, - przedstawia dane liczbowe zasobów wodnych kuli ziemskiej, - wyróżnia typy mórz ze względu na cechy ich położenia i wskazuje je na mapie, - opisuje cechy wody morskiej, - formułuje zależność pomiędzy zróżnicowaniem termicznym i zasoleniem wód morskich a położeniem geograficznym mórz i oceanów, - podaje przykłady mórz o największym zasoleniu, - ocenia konieczność ochrony hydrosfery. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje elementy składowe cyklu hydrologicznego, - omawia duży obieg wody w przyrodzie, - analizuje rolę retencji w cyklu hydrologicznym, - klasyfikuje morza ze względu na ich położenie, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania termicznego mórz w układzie pionowym i poziomym, - wyjaśnia przyczyny zróżnicowanego zasolenia mórz, - porównuje pionowy rozkład temperatury i zasolenia różnych mórz, - wymienia i opisuje przykłady racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi.
------------------------	--	--	---

	31. Charakterystyka przyrodnicza Morza Bałtyckiego.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: szelf, morze śródładowe, – wskazuje na mapie i opisuje położenie Bałtyku, – wymienia elementy rozwinięcia linii brzegowej Morza Bałtyckiego, – odczytuje z mapy cechy ukształtowania dna morza, – podaje średnią temperaturę i zasolenie wód, – odczytuje z mapy kierunek przemieszczania się prądów morskich, – wyjaśnia rolę prądów morskich w kształtowaniu wybranych typów wybrzeży, – wskazuje na mapie i opisuje typy polskich wybrzeży, – wymienia przykłady gatunków flory i fauny bałtyckiej, – przedstawia źródła zanieczyszczenia Morza Bałtyckiego, – ocenia konieczność ochrony Bałtyku. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: eutrofizacja, pustynie azoiczne, siarkowodór, – charakteryzuje i uzasadnia zróżnicowanie rozkładu temperatury i zasolenia wód morza, – charakteryzuje ruchy wody morskiej, – opisuje dominujące typy wybrzeży w basenie Morza Bałtyckiego, – wyjaśnia przyczyny małego zróżnicowania gatunkowego flory i fauny, – wyróżnia przyczyny i skutki eutrofizacji, – proponuje działania służące poprawie stanu środowiska Morza Bałtyckiego, – wymienia i opisuje porozumienia międzynarodowe dotyczące ochrony zasobów środowiska morskiego.
26. Krążenie wód wszechoceanu.	32. Krążenie wód wszechoceanu.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: falowanie, przybój, tsunami, pływy, prądy morskie, – podaje przyczyny różnorodnych ruchów wody morskiej: falowania, pływów, prądów morskich, – rozróżnia rodzaje pływów: przypływy, odpływy, – wskazuje na mapie rozmieszczenie ciepłych i zimnych prądów morskich, – wymienia przykłady oddziaływania ruchów wody morskiej na wybrzeże, – formułuje zależność między obecnością prądów morskich i ich wpływem na klimat wybrzeża, – podaje przykłady wpływu ruchów wody morskiej na osadnictwo i gospodarkę człowieka. – 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: upwelling, pływy syzygijne, pływy kadrowe, – opisuje mechanizmy ruchów wody morskiej, – charakteryzuje rodzaje pływów morskich, – charakteryzuje mechanizm powstawania prądów morskich i konsekwencje ich oddziaływania, – wyjaśnia mechanizm działania prądów głębinowych (El Niño), – analizuje wpływ ruchów wody morskiej na osadnictwo i gospodarkę człowieka.

27. Wody podziemne i źródła.	33. Wody podziemne i źródła na kuli ziemskiej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: strefa napowietrzania, warstwa wodonośna, zwierciadło wód podziemnych, wody artezyjskie i subartezyjskie, wody przypowierzchniowe, gruntowe, głębinowe, źródło, źródła stokowe, źródła dolinne, wody termalne, gejzer, wody mineralne, – klasyfikuje wody podziemne, – formułuje zależność między występowaniem wód podziemnych i budową geologiczną, – omawia na podstawie schematu wody artezyjskie i subartezyjskie, – wskazuje na mapie przykładowe obszary występowania wód artezyjskich, wód termalnych, gejzerów, – omawia źródła ze względu na położenie w stosunku do form ukształtowania powierzchni, – ocenia przydatność wód podziemnych dla gospodarczej działalności człowieka. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: porowatość skał, przewodność skał, strefa aeracji i saturacji, zwierciadło wód podziemnych swobodne i napięte, wody zaskórne (wierzchówki), wody wgłębne, wody juvenilne, źródła: warstwowe, szczelinowe, uskokowe, krasowe (wywierzyska), wstępujące, zstępujące, – omawia pochodzenie wód podziemnych, – wskazuje na schemacie i opisuje strefę aeracji i saturacji, – wyjaśnia związek pomiędzy rodzajem i głębokością występowania wód podziemnych a budową geologiczną obszaru, – przedstawia na rysunku przekrój przez basen artezyjski, – wyjaśnia genezę różnych typów źródeł, – charakteryzuje proces funkcjonowania gejzerów, – ocenia znaczenie wód podziemnych dla gospodarki człowieka, – opisuje różne sposoby wykorzystania wód termalnych (cieplic) w gospodarce.
28. Rzeki świata.	34. Charakterystyka sieci rzecznej świata.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: wody powierzchniowe, system rzeczny, rzeka główna, dział wodny, zlewisko, dorzecze, obszar bezodpływowy, rzeka okresowa, epizodyczna, ustrój rzeczny, – wymienia rodzaje wód powierzchniowych, – wskazuje na mapie przykładowe rzeki główne, systemy rzeczne i zlewiska na świecie, – charakteryzuje obszary bezodpływowe i wskazuje je na mapie, – wyróżnia i wskazuje na mapie zlewiska oceaniczne 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcie: reżim (ustrój) rzeczny, – wskazuje i wyznacza na mapie dział wodny między dorzeczami wielkich rzek, – charakteryzuje czynniki fizycznogeograficzne decydujące o ustroju rzeki, – wyróżnia i charakteryzuje ustroje proste i złożone, – określa dla przykładowych rzek typ reżimu rzeczno-geograficznego, – wykazuje związki przyczynowo-skutkowe funkcjonujące w środowisku przyrodniczym na przykładzie analizy Nilu,

		i zlewiska przykładowych mórz, – wymienia rodzaje zasilania rzek, – wyróżnia podstawowe typy ustrojów rzecznych, – opisuje stany wód i przepływy różnych rzek na podstawie wykresów, – ocenia rolę wód powierzchniowych w środowisku i gospodarce człowieka.	– opisuje przykłady działań podejmowanych w celu ochrony wód powierzchniowych.
29. Zatrzymane wody.	35. Typy i rozmieszczenie jezior na kuli ziemskiej.	Uczeń: – rozumie i wyjaśnia pojęcia: wody zatrzymane, jezioro, misa jeziorna, – wymienia wody czasowo wyłączone z obiegu wody w przyrodzie, – wyróżnia elementy budowy jeziora, – wyjaśnia pochodzenie wody w jeziorze, – wymienia podstawowe typy genetyczne jezior i wskazuje ich przykłady na kuli ziemskiej, – wymienia i wskazuje na mapie najgłębsze i największe jeziora świata – opisuje rolę jezior w przyrodzie i gospodarce człowieka.	Uczeń: – rozumie i wyjaśnia pojęcia: retencja powierzchniowa, plan batymetryczny, jeziora: oligotroficzne, eutroficzne, dystroficzne, – omawia retencję powierzchniową, – selekcjonuje i klasyfikuje typy jezior, – interpretuje plany batymetryczne wybranych jezior, – porównuje kształt i głębokość jezior różnych typów, – omawia podział jezior ze względu na warunki rozwoju życia organicznego.

	36. Lodowce górskie i lądolody na kuli ziemskiej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: lodowiec górski, lądolód, firn, pole firnowe, granica wieloletniego śniegu, jezior lodowcowy, wieloletnia zmarzlina, – opisuje warunki klimatyczne i orograficzne powstawania lodowców górskich, – wymienia i wskazuje na mapie przykładowe obszary ich występowania, – omawia na podstawie schematu budowę lodowca górskiego, – wskazuje na mapie świata obszary występowania lądolodów, – wskazuje na mapie obszary występowania wieloletniej zmarzliny. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: lodowiec szelfowy, bariera lodowa, – wyróżnia przyczyny zróżnicowania wysokości granicy wieloletniego śniegu, – rysuje schematyczny plan i przekrój podłużny lodowca górskiego, – omawia sposób ich poruszania się lądolodów, – opisuje proces powstania bariery lodowej i góry lodowej, – charakteryzuje warunki powstania i obszary występowania wieloletniej zmarzliny, – ocenia wpływ występowania wieloletniej zmarzliny na działalność człowieka i zagospodarowanie obszarów.
30. Wody w Polsce.	37. Wody w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: asymetria dorzeczy, deficyt wody, nadwyżka wody, kanały, – wymienia czynniki decydujące o niewielkich zasobach wody słodkiej w Polsce, – nazywa i wskazuje na mapie większe rzeki Polski, – wykazuje asymetrię dorzeczy największych polskich rzek, – wyróżnia i nazywa dorzecza i zlewiska rzek w Polsce, – wyróżnia źródła zasilania rzek Polski, – wskazuje na mapie obszary występowania wód mineralnych w Polsce, – wskazuje na mapie największe jeziora, – uzasadnia występowanie dużej liczby jezior w Polsce północnej, – wymienia funkcje sztucznych zbiorników wodnych i kanałów, – wskazuje na mapie przykłady największych 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wyróżnia przyczyny asymetrii dorzeczy, – opisuje przyczyny występowania deficytu i nadwyżek wody, – wskazuje na mapie i charakteryzuje obszary źródliskowe polskich rzek, – charakteryzuje reżim polskich rzek, – formułuje zależność przebiegu działów wodnych i ukształtowania powierzchni, – rysuje dział wodny I rzędu i wskazuje na mapie systemy rzeczne, dorzecza, zlewiska, – opisuje przykłady działań podejmowanych w celu ograniczenia procesu zmniejszenia się zasobów słodkiej wody w Polsce, – omawia i wskazuje na mapie przykłady genetycznych typów jezior w Polsce, – wyjaśnia funkcje jezior antropogenicznych i omawia ich rozmieszczenie,

		<p>sztucznych jezior i kanałów,</p> <ul style="list-style-type: none"> - ocenia rosnącą rolę wód podziemnych dla gospodarki Polski, - wykazuje konieczność racjonalnej gospodarki zasobami wodnymi w Polsce. 	<ul style="list-style-type: none"> - rozróżnia: bagna, mokradła i torfowiska oraz wskazuje przykłady obszarów ich występowania, - ocenia wielkość i stan zasobów wodnych Polski na tle innych krajów europejskich.
31. Od czego zależy żyzność gleby?	38. Procesy glebotwórcze.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: gleba, czynniki glebotwórcze, proces glebotwórczy, mikroorganizmy, poziom glebowy, poziom próchniczny, poziom wymywania i wmywania, poziom skały macierzystej, profil gleby, typ gleby, gleby inicjalne, - wymienia czynniki glebotwórcze w podziale na gleby strefowe i astrefowe, - wyróżnia podstawowe etapy procesu glebotwórczego, - rozróżnia główne procesy glebotwórcze, - wykazuje zależność między przebiegiem procesu glebotwórczego a wykształceniem różnych typów gleb, - wymienia przykłady wpływu działalności człowieka na polepszenie lub pogorszenie urodzajności gleby, - wykazuje konieczność ochrony gleb. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: czynniki abiotyczne i biotyczne, poziom iluwialny i eluwialny, proces bielicowania, brunatnienia, oglejenia, urodzajność gleby, żyzność gleby, - omawia czynniki glebotwórcze z uwzględnieniem czynników abiotycznych i biotycznych, - charakteryzuje na podstawie schematu przebieg etapów procesu glebotwórczego i ocenia jego wpływ na żyzność gleby, - charakteryzuje główne procesy glebotwórcze, - formułuje zależności zachodzące pomiędzy: procesem glebotwórczym, poziomem gleby, profilem i typem gleby.
32. Główne typy gleb na świecie i w Polsce.	39. Charakterystyka głównych typów gleb na świecie i w Polsce.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozróżnia gleby strefowe i astrefowe, - wyróżnia typy gleb strefowych i astrefowych, - rozróżnia podstawowe profile glebowe, - przyporządkowuje wybrany profil glebowy właściwemu typowi gleby, - wskazuje na mapie świata przykładowe obszary występowania głównych typów gleb, - wymienia typy gleb występujące w Polsce i wskazuje na mapie obszary ich występowania, - wyróżnia gleby zajmujące w Polsce największą 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: gleby laterytowe, ferralitowe, - charakteryzuje główne typy gleb strefowych i astrefowych, - omawia podstawowe profile glebowe, - rozpoznaje typ gleby na podstawie opisu i rysunku profilu gleby, - wskazuje na mapie świata rozmieszczenie głównych typów gleb, - wykazuje związek pomiędzy występowaniem żyznych

		<p>powierzchnię,</p> <ul style="list-style-type: none"> – formułuje zależność wpływu klimatu umiarkowanego i cech podłoża na typy gleb występujących w Polsce, – wymienia główne typy gleb występujące w regionie zamieszkania. 	<p>gleb a obszarami rolniczymi i gęstością zaludnienia,</p> <ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje rozmieszczenie typów gleb występujących w Polsce i wskazuje na mapie obszary ich występowania, – formułuje zależność zróżnicowania typów gleb w Polsce od ukształtowania powierzchni i budowy geologicznej, – ocenia przydatność gleb dla rolnictwa.
33. Formacje roślinne na świecie.	40. Formacje roślinne na kuli ziemskiej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: formacje roślinne, rytm wegetacyjny, pora sucha, rośliny sucholubne i gruboszowate, liany, makia, las borealny, – wykazuje prawidłowości w rozmieszczeniu formacji roślinnych na świecie, – podaje nazwy formacji roślinnych, – omawia główne cechy podstawowych formacji roślinnych, – wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych, – formułuje zależność pomiędzy strefami klimatu a formacjami roślinnymi, – wyróżnia dominujące gatunki roślinne w każdej ze stref roślinnych, – wykazuje różnorodność gatunków roślinnych na świecie oraz konieczność ich ochrony. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: proces transpiracji, korzenie skarpowe, korzenie przybyszowe, epifity, sukulenty, rośliny efemeryczne, kserofity, halofity, chaparral, geofity, susza fizjologiczna, kutyna, – charakteryzuje cechy rozmieszczenia formacji roślinnych na świecie, – formułuje zależność występującą między zasięgiem formacji roślinnych a granicami stref klimatycznych i pięter klimatycznych w górach, – wskazuje na mapie obszary występowania głównych stref roślinnych na świecie, – opisuje wybrane gatunki w każdej z formacji roślinnych, – wykazuje związek pomiędzy cechami roślinności a warunkami środowiska.
34. Szata roślinna Polski.	41. Szata roślinna Polski.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: zbiorowiska roślinne, potencjalna roślinność naturalna, – wyróżnia czynniki, które przyczyniły się do wykształcenia szaty roślinnej Polski, – wymienia dominujące dla Polski zbiorowiska leśne, – wymienia podstawowe gatunki głównych zbiorowisk roślinnych, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: optimum klimatyczne, rośliny reliktowe i endemity, zbiorowiska naturalne i antropogeniczne, zróżnicowanie geobotaniczne, – charakteryzuje dominujące zbiorowiska leśne w Polsce, – porównuje relikty i endemity i wymienia przykłady tych roślin,

		<ul style="list-style-type: none"> - wskazuje na mapie obszary występowania potencjalnej roślinności naturalnej w Polsce, - odczytuje z diagramu skład gatunkowy lasów w Polsce, - ocenia rolę człowieka w modyfikowaniu szaty roślinnej Polski, - wykazuje potrzebę ochrony gatunkowej roślin oraz tworzenia obszarów o różnych formach ochrony przyrody. 	<ul style="list-style-type: none"> - analizuje na podstawie mapy potencjalnej roślinności naturalnej rozmieszczenie zbiorowisk roślinnych w Polsce, - formułuje zależność między klimatem a zróżnicowaniem geobotanicznym, - wskazuje na mapie wybrane zasięgi roślin, - uzasadnia występowanie monokultury sosny i modrzewia w Polsce, - charakteryzuje zbiorowiska roślinne występujące w regionie.
35. Strefowe powiązania.	42. Strefowe powiązania klimatyczno-roślinno-glebowe.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: prawa strefowości, - wykazuje symetryczność względem równika stref klimatyczno-roślinno-glebowych, - wyróżnia czynniki warunkujące strefowość klimatyczno-roślinno-glebową, - wyróżnia strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na Ziemi i wskazuje na mapie obszary ich występowania, - wykazuje na podstawie schematu związku przyczynowo-skutkowe (klimatyczno-roślinno-glebowe) w wybranej strefie klimatycznej. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia czynniki warunkujące strefowość klimatyczno-roślinno-glebową, - charakteryzuje strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na Ziemi, analizuje ich rozmieszczenie na kuli ziemskiej, - ocenia nadrzędną rolę klimatu w tworzeniu strefowego zróżnicowania krajobrazu, analizuje związki i zależności przyczynowo-skutkowe (klimatyczno-roślinno-glebowe) w różnych strefach klimatycznych.
36. Powiązania w systemie przyrodniczym Polski.	43. Powiązania w systemie przyrodniczym Polski.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: pasowość, rzeźba terenu, jednostki regionalne, - wskazuje na mapie pasowy układ krajobrazów w Polsce, - wymienia kryteria wyróżnienia pasów krajobrazowych, - wymienia główne jednostki regionalne Polski, - wyróżnia typy krajobrazu naturalnego Polski, - przedstawia charakterystyczne cechy krajobrazu 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizuje na podstawie mapy pasy rzeźby w Polsce, - wykazuje związek pomiędzy rzeźbą obszaru Polski a budową geologiczną, - charakteryzuje wpływ rzeźby na: klimat, układ sieci rzecznej, gleby, roślinność, na przykładzie wybranych krain, - charakteryzuje typy krajobrazu naturalnego Polski, - przyporządkowuje krajobraz regionu, w którym mieszka, do odpowiedniego typu krajobrazu

		naturalnego regionu, w którym mieszka.	naturalnego.
37. Powiązania w skali regionalnej i lokalnej.	44. Powiązania w skali regionalnej na wybranych przykładach.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wskazuje na mapie fizycznej Polski omawiane na lekcji krainy geograficzne: Tatry Wysokie i Zachodnie, Wyżyna Sandomierska, Nizina Mazowiecka, Żuławy Wiślane, – opisuje powiązania pomiędzy elementami środowiska na danym obszarze, – wymienia przykłady zależności w środowisku przyrodniczym na danym obszarze, – omawia, korzystając ze schematu, relacje pomiędzy elementami środowiska w obrębie doliny rzecznej. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wykorzystując mapę, opisuje cechy położenia krain geograficznych omawianych na lekcji: Tatr Wysokich i Zachodnich, Wyżyny Sandomierskiej, Niziny Mazowieckiej, Żuław Wiślanych, – omawia powiązania pomiędzy elementami środowiska na danym obszarze, – formułuje zależności zachodzące między układem sieci hydrograficznej danego obszaru z budową geologiczną, – dowodzi, że rodzaj szaty roślinnej jest uwarunkowany zróżnicowaniem pozostałych elementów środowiska na danym obszarze, – buduje schemat obrazujący związki przyczynowo-skutkowe i relacje pomiędzy elementami środowiska.
	45. Zróżnicowanie przestrzenne elementów środowiska przyrodniczego w regionie zamieszkania.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – lokalizuje własny region na mapie Polski, – opisuje zróżnicowanie elementów środowiska w regionie zamieszkania, – przedstawia związki pomiędzy elementami środowiska przyrodniczego, – podaje przykłady zależności w środowisku przyrodniczym na podstawie regionu zamieszkania, – buduje prosty schemat ukazujący relacje pomiędzy wybranymi elementami środowiska przyrodniczego na podstawie regionu zamieszkania. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – opisuje, wykorzystując mapę fizyczną Polski, cechy położenia własnego regionu, – wykazuje powiązania pomiędzy elementami środowiska w regionie zamieszkania, – podaje przykłady zależności zachodzących w środowisku przyrodniczym na podstawie regionu zamieszkania, – buduje schemat obrazujący związki przyczynowo-skutkowe i relacje pomiędzy elementami środowiska przyrodniczego.
38. Las równikowy – konflikt interesów.	46. Las równikowy – konflikt interesów.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcie: konflikt interesów, – wskazuje na mapie obszary wilgotnych lasów równikowych, – wyróżnia przyczyny zmniejszania się powierzchni 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcie: interior, – omawia przyczyny zmniejszania się powierzchni lasów równikowych, – opisuje założenia Planu Kolonizacji Amazonii,

		<p>lasów równikowych,</p> <ul style="list-style-type: none"> - wymienia powody, dla których Brazylia dąży do zagospodarowania lasów Amazonii, - na podstawie mapy opisuje przebieg Transamazoniki, - charakteryzuje warunki życia i rolniczego gospodarowania w lesie równikowym, - przedstawia cechy gospodarki leśnej i rolnej w Amazonii, - wyróżnia możliwości wykorzystywania potencjału energetycznego rzek do produkcji taniej energii, - dowodzi, że zagospodarowanie Amazonii zagraża życiu jej pierwotnych mieszkańców – Indian, - wymienia skutki nadmiernej eksploatacji lasów równikowych, - wyróżnia i grupuje zyski i straty powstałe w wyniku zagospodarowania Amazonii, - ocenia potrzebę racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska naturalnego Amazonii z punktu widzenia mieszkańca Ziemi. 	<ul style="list-style-type: none"> - wyróżnia istotne przeszkody w zagospodarowaniu Amazonii, - przedstawia sposoby zwiększenia produkcji rolnej w Amazonii, - opisuje prawidłowości w rozmieszczeniu osadnictwa w Amazonii, - opisuje zróżnicowanie gospodarcze regionów Brazylii, - dowodzi, że zagospodarowanie Amazonii jest ważnym celem polityki gospodarczej Brazylii, - wyjaśnia powody powstania i cechy wielkich posiadłości ziemskich, - ocenia skutki nadmiernej eksploatacji lasów równikowych, - opisuje przyczyny konfliktu interesów Brazylii–świat, powstałego w wyniku eksploatacji zasobów środowiska naturalnego Amazonii.
39. Pustynie – w poszukiwaniu wody.	47. Warunki przyrodnicze obszarów pustyń gorących.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: Sahel, oaza, - wskazuje na mapie przykłady gorących pustyń na kuli ziemskiej, - wyróżnia na podstawie mapy państwa położone w strefie Sahelu, - podaje przykłady roślin i zwierząt, które wykształciły różne formy przystosowania do życia na obszarach pustynnych, - wykazuje związek pomiędzy wzrostem hodowli zwierząt a wzrostem erozji na pustyniach, - omawia na podstawie rysunków źródła wody w różnych typach oaz, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: foggary, nawadnianie kropelkowe, - wyjaśnia przyczyny rozwoju i opisuje największe obszary pustynne w strefach zwrotnikowych, - charakteryzuje pustynie gorące, - opisuje proces powstania Sahelu, - charakteryzuje związki pomiędzy warunkami środowiska a działalnością człowieka na obszarach suchych, - ocenia sposoby pozyskiwania wody w różnych typach oaz pod względem wydajności oraz możliwości odnowienia jej zasobów,

		<ul style="list-style-type: none"> - wyróżnia systemy nawadniania na obszarach suchych, - podaje przykłady wykorzystania palmy daktylowej, - ocenia warunki życia ludzi na pustyniach, w oazach i w strefie Sahelu. 	<ul style="list-style-type: none"> - charakteryzuje technikę nawadniania kropelkowego i warunki jej stosowania, - wymienia przyczyny i konsekwencje zasolenia gleb na obszarach nawadnianych położonych w klimacie gorącym.
40. Stepy spichlerzami świata.	48. Prerie i pampy spichlerzami świata.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcia: step, preria, pampa, - wyróżnia rodzaje formacji trawiastych, - wskazuje na mapie obszary prerii północnoamerykańskiej i pampy argentyńskiej, - wymienia sposoby zagospodarowania prerii i pampy, - wyróżnia niekorzystne skutki nadmiernego rozwoju rolnictwa na obszarach prerii północnoamerykańskiej, - omawia na podstawie schematu zmiany w wykorzystaniu pampy, - wymienia przykłady działań mających na celu ochronę gleby na prerii północnoamerykańskiej i pampy argentyńskiej. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumie i wyjaśnia pojęcie: badlands, - porównuje cechy obszarów prerii północnoamerykańskiej i pampy argentyńskiej, - wyróżnia etapy zasiedlania prerii, - omawia sposoby zagospodarowania prerii i pampy, - charakteryzuje proces powstawania badlandów i konsekwencje ich rozwoju, - proponuje działania mające na celu ochronę gleby prerii północnoamerykańskiej i pampy argentyńskiej.
41. W monsunowym rytmie życia.	49. Działalność monsunów w Azji Południowo-Wschodniej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - omawia mechanizm cyrkulacji monsunowej, - wskazuje na mapie obszary objęte monsunem, - wymienia przykłady oddziaływania monsunu na gospodarkę, - omawia na podstawie rysunku skutki wycinania lasów w Nepalu, - wymienia przyczyny powodzi w dorzeczu Indusu i Brahmaputry, - wyróżnia konsekwencje powodzi i fal sztormowych dla mieszkańców Azji Południowo-Wschodniej. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnia wpływ Himalajów i Ghatów na wysokość opadów monsunowych w Indiach, - opisuje wpływ monsunu na warunki życia mieszkańców Azji Południowo-Wschodniej, - charakteryzuje gospodarczą działalność człowieka, analizując kalendarz monsunowy, - ocenia rolę lasów dla utrzymania równowagi w środowisku przyrodniczym na obszarze Nepalu.
42. Góry – piętrowość w przyrodzie i gospodarce.	50. Porównanie przyrodniczej i gospodarczej piętrowości	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opisuje na podstawie schematu piętra roślinne w wybranych górach świata, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analizuje układ pięter roślinnych na przykładzie wybranych gór świata,

	w wybranych górach świata.	<ul style="list-style-type: none"> – wyróżnia wspólne cechy piętrowości roślinnej na przykładzie wybranych gór na świecie, – wykazuje korelację między strefowością i piętrowością na Ziemi, – porównuje piętrowość w Andach i Alpach, wskazując podobieństwa i różnice w środowisku przyrodniczym oraz w zagospodarowaniu tych obszarów, – wyróżnia sposoby wykorzystania wód pochodzących z topniejących lodowców i śniegów w Alpach. 	<ul style="list-style-type: none"> – wykazuje zróżnicowanie w układzie pięter w obrębie tych samych gór, – formułuje prawidłowości w zmianach roślinności wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza w różnych szerokościach geograficznych, – porównuje zróżnicowanie wysokości upraw w Andach i Alpach, – uzasadnia przyczynę sezonowego wykorzystania energetycznego wód płynących w krajach alpejskich.
43. Na granicy lądu i morza.	51. Wykorzystanie środowiska stref wybrzeży morskich na przykładzie Holandii i Japonii.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: akwakultura, marikultura polder, – wskazuje na mapie wybrane kraje o nadmorskim położeniu: Japonię i Holandię, – wymienia korzyści wynikające z nadmorskiego położenia kraju, – podaje przykłady działań Holendrów zmierzające do ochrony kraju przed zalaniem przez morze, – porównuje na podstawie tabeli z danymi statystycznymi cechy rolnictwa Holandii i Polski, – wymienia, na podstawie mapy, klęski żywiołowe pojawiające się w Japonii, – wyróżnia sposoby zagospodarowania płytkich wód przybrzeżnych, – podaje cechy gospodarki Japonii. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – wykazuje wpływ nadmorskiego położenia na środowisko i gospodarkę krajów na przykładzie Holandii i Japonii, – analizuje na podstawie mapy proces odzyskiwania lądów przez Holendrów w poszczególnych wiekach, – omawia na podstawie mapy etapy osuszania Zatoki Zuiderzee, – opisuje na podstawie mapy cechy środowiska przyrodniczego Japonii, – objaśnia, korzystając ze schematu, sposoby pozyskiwania w Japonii nowych terenów uprawnych i powierzchni lądowych, – wyjaśnia przyczyny powstania najbogatszych łowisk w sąsiedztwie Wysp Japońskich, – wykazuje na podstawie analizy mapy elementy spójności komunikacyjnej Wysp Japońskich.
44. Rzeka – dar i żywioł.	52. Rola rzek w środowisku i życiu człowieka.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: fala powodziowa, melioracja, regulacja rzeki, rezerwuar wody, – wymienia walory rzeki, – wyróżnia formy wykorzystania dolin rzecznych, – opisuje na przykładach zmiany w środowisku 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: retencja leśna, retencjonowanie, – analizuje schemat rzeki i jej doliny, ukazując powiązania pomiędzy formami wykorzystania dolin rzecznych przez człowieka a zmianami w środowisku,

		<p>wskutek gospodarczego wykorzystania dolin rzecznych,</p> <ul style="list-style-type: none"> – podaje przyczyny powodzi w Polsce, – wskazuje na mapie obszary fal powodziowych w dorzeczu górnej Odry w 1997 roku, – uzasadnia konieczność budowy sztucznych zbiorników magazynujących wody w czasie wezbrań, <p>opisuje cel budowy wałów przeciwpowodziowych i rozumie potrzebę utrzymywania ich w dobrym stanie technicznym.</p>	<p>jakie zachodzą w wyniku działań człowieka,</p> <ul style="list-style-type: none"> – charakteryzuje przyczyny i dominujące okresy powodzi w Polsce, podając odpowiednie przykłady, – ocenia wpływ osłabienia retencji leśnej na zwiększenie zagrożenia powodziowego, – uzasadnia konieczność regulacji rzek, wymieniając korzyści i zagrożenia wynikające z tych działań, – wykazuje wpływ funkcjonowania urządzeń melioracyjnych na uregulowanie przepływu wody opadowej.
45. Wisła osią gospodarczą Polski.	53. Wisła osią gospodarczą Polski.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – opisuje rolę rzeki jako czynnika lokalizacji przemysłu i osadnictwa, – wyróżnia przyczyny małej roli transportowej Wisły, – wymienia wodochłonne gałęzie przemysłu, – wymienia i wskazuje na mapie Polski główne ośrodki przemysłu chemicznego, spożywczego, celulozowo-papierniczego. 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ocenia znaczenie gospodarcze Wisły na przestrzeni wieków, – wskazuje na mapie elektrownie wodne i ciepłnice umiejscowione wzdłuż Wisły, – opisuje przyczyny, dla których przemysł chemiczny przyczynia się w największym stopniu do zanieczyszczenia wód Wisły. – wykazuje stopnie zależności między rozwojem gospodarki a stopniem zanieczyszczenia wód powierzchniowych.
46. Lekcja powtórzeniowa do działu: IV Człowiek w środowisku.	54. Zjawiska katastroficzne o podłożu przyrodniczym na kuli ziemskiej.	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcia: żywioł, kataklizm, zjawiska katastroficzne, klęska żywiołowa, – wymienia rodzaje żywiołów przyrodniczych według przyczyn ich powstania, – wskazuje na mapie obszary występowania żywiołów o podłożu przyrodniczym, – wyróżnia przyczyny i skutki zjawisk katastroficznych, – opisuje wybrane sposoby zabezpieczania się przed kataklizmami, 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozumie i wyjaśnia pojęcie: monitoring, – charakteryzuje rodzaje żywiołów przyrodniczych według przyczyn ich powstania, – wymienia sposoby zmniejszania strat gospodarczych spowodowanych zjawiskami katastroficznymi, – buduje model przyczynowo-skutkowy związany z istnieniem zjawisk katastroficznych, – opisuje, na czym polega monitoring środowiska, i wymienia jego przykłady.

		<ul style="list-style-type: none"> - podaje przykłady działań antropogenicznych pogłębiających niekorzystne zmiany w środowisku przyrodniczym, - wykazuje konieczność udzielania pomocy humanitarnej. 	
--	--	---	--